

"דרך ביאתך" - בירור מקום קביעת מזוזה ירון צ'וראני

ראשי פרקים:

- א. הקדמה
- ב. הקר ציר
- ג. חדר פנימי
- ד. חדר עיקרי ושימוש עיקרי בפתח
- ה. דעת המרדכי
- ו. מחלוקת הפוסקים כמחלוקת במסכת מזוזה?
- ז. פסק המחבר והרמ"א
- ח. סיכום
- ט. סיכום להלכה על פי פסקי האחרונים

א. הקדמה

גמרא²: "ביתך מאי תלמודא אמר רבא דרך ביאתך מן הימין דכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר".
רש"י³: "וכשהוא נכנס לביתו בגליה דימינא עייל ברישא נמצא שהימין בכניסה דרך ביאה".
רואים מהגמרא שמזוזה צריכה להיות בימין הכניסה לבית, והסברה בדבר כיון שכתוב בפסוק "ביתך" דרשו חז"ל ביאתך שצריך שזה יהיה בדרך ביאה ודרך ביאה נקבעת על פי האדם והאדם **בדרך כלל** נכנס עם רגל ימין לפניו.

1. וזאת למודעי בכל מקום שהערתי בתוך המקורות צינתי יב"ח - ירון בן חיים.
2. מנחות לד., חולין קלה.; יומא יא.:
3. בחולין שם.

"דרך ביאתך"

בסוגיא זו נעסוק בשאלה היכן כוון הכניסה לבית. ישנם מקרים שכיוון הכניסה לבית הוא ברור ואז פשוט שמים מזוזה מימין הכניסה, אבל ישנם מקרים שכיוון הכניסה לא ברור ובהם נדון בסוגיא זו.

מבנה הסוגיא: ישנם שני עקרונות בסיסיים שהם ברורים ומוסכמים לדעת כולם, וישנם שני עקרונות נוספים שהדעות חלוקות לגביהם וננסה לבררם בעזרת הנותן ליעף כוח.⁴

ב. הפך ציר

גמרא⁵:

"ואמר רב יהודה אמר שמואל במזוזה הלך אחר הפך ציר מאי הכר ציר אמר רב אדא אבקתא היכי דמי כגון פיתתא דבין תרי בתי בין בי גברי לבי נשי".

רש"י:

"בי גברי ובי נשי: אדם שחילק ביתו חציו להילוך אנשים המחזורין בביתו וחציו לאשתו לעשות מלאכתה בהצנע ויש פתח בין זו לזו ופתח לכל בית לרה"ר אמרי לקמן מזוזה דרך ימין לביאה ולא ליציאה והכא בפתח שבין זו לזו לא ידעינן הי ליחשוב ביאה⁶ והי ליחשוב יציאה אי יציאה מהאי להאי ואי מהאי להאי אלא הלך אחר חור שבסוף שציר הדלת סובב בו⁷ ההוא צד שהחור בו חשוב בית ודרך ימין שנכנסין בו נותנין מזוזה".

כפי שכבר אמרנו מזוזה נקבעת מימין הפתח במקרה ויש שני חדרים שוים בשימושיהם [דהיינו שעשויים לתשמישי דירה ברמה שווה] ושניהם פתוחים

4 סוגיא זו בגלל מרכזיותה בהלכות מזוזה מקיפה הרבה שאלות ותשובות ודעות רבות. הרבה דעות סיננתי כיון שהן חזרו על עצמם פעם או פעמיים בצורות אלו או אחרות, ומסתמא ישן עוד דעות רבות שלא ראיתי.

5 גמרא לג. (ברי ירוחם כתוב כ"א ח"ז יש הסבר אחר לחלוטין ולא נעסוק בו במסגרת זו).

6 "לא ידעינן למאן נחשוב דרך ימין לביאה" לשון נמוקי יוסף ה.

7 ובערוך: "חלל המשקוף שמכניסין בו ציר הדלת שכל דבר שהוא נקוב להכניס בו דבר אחר קורין אותו אבקאתא".

מכרמי שומרון

לרה"ר⁸ ויש פתח ביניהם ולכאורה אי אפשר להגדיר מהו כיוון

הכניסה כדי שנוכל לקבוע מזווה מימין, אמרו חז"ל במקרה כזה הלך אחר הכר ציר דהיינו ההכר ציר קובע את כיוון הכניסה.

הסברה בענין ההכר ציר כיון שאנו לא יכולים לדעת את כיוון הכניסה על ידי השימוש בחדרים ובפתח כיון שהשמושים זהים, אנו נזקקים לגורם חיצוני, והוא צורת הפתח, כדי שנוכל לקבוע מהו כיוון הכניסה, וזה על ידי מיקום הציר במזווה הפתח, שכן במקום שבו נמצא הציר לשם תפתח הדלת בדרך כלל, וזהו כיוון הכניסה לחדר.

וכל זאת, כאמור ברש"י ונמוקי יוסף, במקרה שלא יודעים מהו כיוון הכניסה על ידי גורמים אחרים, אז נזקקים לאמצעי הזה, אבל כאשר ישנם אמצעים אחרים שעל פיהם אפשר לקבוע את כיוון הכניסה לחדר, אנו נעדיף אותם על פני הכר ציר.⁹

בשו"ת תשובה מאהבה¹⁰: מסביר שזה בעצם פשט הגמרא ששואלת "היכי דמי?" שמתכוונת לומר וז"ל:

"באיזה אופן אתה אומר שציר הדלת יהיה סימן למזווה דוודאי לא בכל גווי אתה אומר ללכת אחר הכר ציר דהתורה אמרה ביתך דרך ביאתך מן הימין כו' ואיך שייך לומר דתלא הדבר בציר הדלת ע"ז מסיק התלמודא דלא משכחת ציר להיכר אלא במקום דלא ידעינן איזהי מקום כניסה או יציאה".

וכן במקום בו ברור מהו כיוון הכניסה כגון: הכניסה הראשית לבית מרשות הרבים שברור שכיוון הכניסה הוא מרשות הרבים לבית, אין

8 כן פרשו רש"י, רא"ש, נמוקי ראב"ד פ"ו ועוד.

9 למרות זאת אני כתבתי עקרון זה ראשון כדי שנוכל להסביר מושגי יסוד בכל השאלה הזו.

10 א, סא ועי' בשו"ת יוסף אומץ כט לרב חיד"א ד"ה "אמור מעתה" שנתנבא בסגנון דומה.

"דרך ביאתך"

מתחשבים בהיכר ציר כלל וגם אם הוא יהיה כלפי חוץ בכל זאת נקבע מימין כניסה לבית.

וז"ל מהריק"ש¹¹:

"הא דאזלינן בתר הכר ציר מפני שאין הכר איזהו צד ימין אבל בבית שניכר לכל ימין הנכנס לא חיישינן לחור הדף היכן הוא וכן כתבו ז"ל וכן עמא דבר".

הכר ציר בלימינו: רש"י - ציין שהציר נמצא בסף הדלת, והערוך - ציין

שהציר נמצא בחלל המשקוף.

בימינו בדרך כלל הצירים לא נמצאים במקומות אלו אלא במזוזות הפתח.

אם כן, כיצד עלינו לתרגם את העקרון הזה לימינו?

פסקי רי"ד¹²: "שכן דרך סגירת הבתים לעשות החורים לצד פנים

וכשפותח הדלתות נקפלות לתוך הבית ושסוגר מטה הדלתות לצד חוץ".

הוא מסביר שהכר ציר כלפי פנים הבית גורם לכך שהדלתות נפתחות כלפי פנים, ואם כן יתכן וזהו העקרון למקום שאליו נפתחת הדלת לשם כיוון הכניסה, וכך גם מסתבר שכן הציר עצמו הוא לא דבר עצמאי אלא הוא נועד להעמיד את הדלת ולכן מסתבר שחז"ל נקטו כאן ציר כי במקום שנמצא הציר שם נמצאת הדלת.

וכן משמע בשולחן גבוה¹³:

"וכל זה (דהיינו הכר ציר - יב"ח) מיירי שאין דלת בפתח הזה בין הבתים אבל יש דלת בפתח הזה אין לנו להסתפק איזה עיקר הבית ואיזה טפל אלא בכל צד שמניחים הדלת לסגור הפתח שבנתיים הוא עיקר הבית ודרך כניסתה נותנין המזוזה"¹⁴

השולחן גבוה הבין שכל הדיון בגמרא על הכר ציר זה כיון שאין דלת אז צריכים ללכת לפי הצירים, אבל כשיש דלת ברור שהולכים לפי הדלת כיון שהדלת זו שקובעת בעצם את כיוון הכניסה וכאשר אין דלת בלית ברירה מסתכלים על הצירים.

11 בהגהותיו לשו"ע יו"ד רפט.

12 מנחות לג:

13 רפט יב.

14 וכן כתב בפשיטות חיי אדם טו, יח.

מכרמי שומרון

ולפי זה יוצא נפקא מינה לדינא לגבי דלתות הזזה שאינן נפתחות לכיוון מסויים, ואם כן לכאורה אין הכר ציר?

אבל לפי מאי דאמרן אתי שפיר שבמקום שבו נמצאת הדלת שם נחשב כיוון הכניסה.¹⁵ וכן פסק בשאלת יעבץ¹⁶, לגבי:

"דלתות שלנו שאין להם צירים... נראה דאזלינן בתר נקישת הדלת ומנעולים ובריחים אם הם מבפנים או מבחוץ ר"ל באותו חדר שסוגרין שם הדלת לפניו מן המשקוף ומהמזוזות שהם חוצה לו אותו החדר הוא עיקר".

ועדיין יש לברר מה הדין כאשר אין הכר ציר כלל ולא קיים שום עקרון מהעקרונות שיפורטו לקמן, כגון שהדלת לא נמצאת באף חדר אלא נכנסת לתוך הקיר או שאין דלת או בדלת שיש ציר במרכזה והיא סובבת על צירה בשני החדרים.

באחרונים הובאו שלש דעות:

א. **אגרות משה**¹⁷: פוטר ממזוזה כיון שכתוב "ביתך" דרך ביאתך הרי יש גם קפידיא בעיקר החיוב שאם לא ניכר דרך ביאה פטור לגמרי.

ראשון לציון¹⁸: פוטר מכיוון אחר, שבמקרה כזה סומכים על הרמב"ם שפתח שאין בו דלת פטור מהמזוזה.

ב. **שאלת יעבץ**¹⁹: מחייב בשתי מזוזות מספק. במקרה הנ"ל אין בעיה של בל תוסיף כיון שקובע מספק.

ג. **מקדש מעט**²⁰: מניח בכל צד שירצה, וכן דעת הרבה אחרונים, והביאו ראייה מהירושלמי²¹ "ציר שיש לה ב' פתחים נותן על איזה מהם שירצה"

15 הסברה שבדרך כלל הצירים נמצאים בתוך הבית או המבנה שאותו סוגרים - פשוטה, שכן אם הצירים יהיו כלפי חוץ יהיה אפשר לפרוץ לבית בקלות רבה, לפרק את הצירים ולהכנס. יוצאים מן הכלל אלו מבני צבור ששם קיים עקרון של בטיחות [שבשעת שריפה וכדומה ומפעילים לחץ על הדלת מבפנים כדי שיהיה אפשר לפותחה] ואז הצירים בחוץ והדלת נפתחת כלפי חוץ; וכך הוא החוק ועיי' בספר דיני התכנון והבניה, כרך א', ש' רויטל, ינואר 94 בפרק 'חוק התכנון והבניה' עמ' 342 ד"ה 'דלת כניסה' וז"ל: "בבנין ציבורי... ותפתח כלפי חוץ עם כיוון היציאה מהבנין הציבורי" תיקון התשי"ם [על מקור זה יש להודות לבחור אלעד סולר הי"ו]

16 א, ע. ועיי' בפירוש הרב קאפח על הרמב"ם פ"ו או"ק כז' שס"ל שהולכים אחר מיקום הדלת.

17 יו"ד קעו.

18 ה'ל' מזוזה, וכן כתב בעצי לבונה.

19 א, ע והובא בשו"ת איש מצלח ח"א לה במילואים, ובמקדש מעט יג כתב שכן משמע מהט"ז וצ"ע היכן.

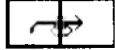
20 ס"ק יג ועי' חובת הדר ה, ה, יב ובשכל טוב רפ"ט קג שהביאו דעות הרבה אחרונים, וכן נראה להלכה.

"דרך ביאתך"

והסברה בדעה זו שכיון שאין גילוי מהו דרך ביאה אז המזוזה עצמה קובעת מהו דרך הביאה.

ג. חדר פנימי

כאשר ישנם שני חדרים שתשמישם שווה ואחד פתוח לרשות הרבים ומוביל לחדר פנימי שזו דרך הכניסה היחידה - לכו"ע קובע מזוזה מימין כניסה לחדר הפנימי כיון שזו דרך הכניסה.

לגבי המקרה של בי גברי ובי נשי כפי שראינו הראשונים הסבירו שמדובר שלכל אחד יש פתח לרשות הרבים. הם הבינו זאת מסברה פשוטה, שכן כאשר יש רק פתח אחד לרשות הרבים ברור מהו כיוון הכניסה והכר ציר לא משנה, והבעיה מתעוררת כאשר לא ברור כיוון הכניסה. הסברה בחדר פנימי מובאת בגדולי הקדש²² כיון שאי אפשר להכנס לחדר הפנימי רק מהחדר החיצוני זה מוגדר כיוון הכניסה והחזרה אח"כ מהחדר הפנימי לחיצוני מוגדרת כיציאה ולא ככניסה וז"ל: "ומה שחוזרין אח"כ מהחדר לבית זו היא שיבה ולא ביאה להכניסו בגדר דרך ביאתך".

גם בבית הפתוח לרשות הרבים לא מתחשבים בהכר ציר ולעולם קובעים לימין כניסה לבית גם אם ההכר ציר כלפי חוץ כיון שכיוון הכניסה ברור והחזרה אחר-כך מוגדרת כיציאה וכן מצאתי בפסקי ריא"ז²³: "ופתח הפתוח לרה"ר אין הולכים בו אחר הכר ציר ואין קובעין המזוזה לעולם אלא לימין הנכנס לבית".

כאמור הנתון הבסיסי כאן הוא שהמזוזה נקבעת בימין כניסה ולא בימין יציאה, ואחר כך מצאתי דברי רבנו ירוחם²⁴ "מזוזה דינה לקבוע לצד ימין דרך ביאה ולא דרך יציאה".

21 סוף מגילה, על פי הסבר קרבן העדה שם.

22 אות ח, ובעוד הרבה אחרונים שכולם נתנבאו בסגנון אחד.

23 מכון התלמוד הישראלי עמי רנט.

24 נתיב כא הי"ז, ועיין בתסד לאברהם (תאומים) יו"ד צא.

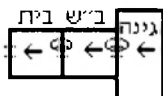
ד. חדר עיקרי ושמוש עיקרי בפתח

הבעיה מתעוררת כאשר ישנם שני חדרים שתשמישיהם אינם שוים, שיש חדר עיקרי וחדר טפל, בין אם מדובר בחדרים שפתוחים משני עבריהם כלפי חוץ ובין אם מדובר שרק חדר אחד מהם פתוח לרשות הרבים. ישנן שתי גישות בסיסיות בנושא:

ישנה גישה שאומרת שקיימים רק שני עקרונות, חדר פנימי והכר ציר,

וישנה גישה שאומרת שקיימים עקרונות נוספים מעבר לעקרונות הבסיסיים הללו, כגון: עקרון של חדר עיקרי ועקרון של שימוש עיקרי בפתח.

כדי לברר סוגיה זו נביא את תשובת המהר"ל שהיא אבן יסוד בסוגיה, ואת דברי הבית מאיר.

ונפתח בדברי הגמרא²⁵: "ת"ר ב"ש הפתוח לגינה ולקיטונית ר' יוסי אומר נידון כקיטונית חכמים אומרים נדון כאויר".

ונחלקו בהסבר הגמרא האמוראים:

רב ושמואל: גינה לבית לכו"ע חייב מ"ט ביאה דבית היא מבית לגינה מחלוקת. לר' יוסי קיטונית עיקר וחייב ולחכמים גינה עיקר ופטור.

רבה ורב יוסף: מבית לגינה לכו"ע פטור מאי טעמא פיתחא דגינה הוא. מגינה לבית מחלוקת לר' יוסי ביאה דבית הוא וחייב ולחכמים כולה אדעתא דגינה הוא דעבידא. אביי ורבא עבדי כרבא ורב יוסף ורב אשי עביד כרב ושמואל לחומרא והילכתא כרב ושמואל לחומרא.

"דרך ביאתך"

רש"י²⁶ מביא שני פירושים :

פירוש א' :

מחלק בין שני הפתחים, דהיינו בפתח של הבית לכו"ע חייב כי זה נחשב ביאת הבית,²⁷ ובפתח של הגינה מחלוקת, לר' יוסי הבית הוא העיקר ולכן יש חיוב מזוזה כיון שפתח זה מוביל לבית, ולחכמים הגינה עיקר ולכן פטור ממזוזה.²⁸

פירוש ב' :

כל הדיון הוא רק על **פתח הגינה** כי פתח הבית לכו"ע חייב. והדיון הוא על הכר ציר אם ההכר ציר לכיוון הבית לכו"ע חייב, ואם ההכר ציר לכיוון הגינה מחלוקת. לר' יוסי למרות שההכר ציר לכיון הגינה לא הולכים כאן על פי הכר ציר כיון שהבית הוא העיקר, וחכמים סוברים שהגינה עיקר והולכים אחר הכר ציר.

שיטה מקובצת בשם תוספות חיצוניות : מסביר שדעת ר' יוסי שלא הולכים אחר הכר ציר לפטור וחכמים סוברים שהולכים אחר הכר ציר גם לפטור. הפרוש השני הוא העיקרי כפי שכותב רש"י בעצמו וכך מובא בנימוקי יוסף ובבית יוסף.

להלכה : הגמרא אומרת כרב ושמואל לחומרא.

רא"ש²⁹ מסביר הלכה כרב ושמואל ולחומרא כר' יוסי.

סיכום

גינה בפני עצמה פטורה ממזוזה כיון שאין לה שימושי דירה. במקרה הנ"ל של הגמרא שיש בית שער בין בית לגינה הלכה כר' יוסי שכיוון הכניסה הוא מהגינה לבית וממילא המזוזות הם מימין כניסה לבית שער ומימין כניסה לבית. העקרון שהוביל את ר' יוסי לראות את כיוון הכניסה מהגינה לבית הוא שכניסה למקום פטור לא נחשבת כניסה, ונסביר : חכמים פטרו ממזוזה כי הם הבינו שכיוון הכניסה הוא לגינה ולכן פטור ממזוזה כיון שגינה היא מקום שפטור ולכן בכניסה אליו אין מזוזה. לעומת זאת ר' יוסי הבין שכוון הכניסה

26 שם. הסבר זה על פי תקוים של הגהות שיטה מקובצת והגהה ברש"י.

27 כל ההסבר כאן הוא על פי רב ושמואל שנפסקו להלכה, כפי שיובא לקמן.

28 רואים מהסבר הגמרא שר' יוסי מבין שכיוון הכניסה הוא מהגינה לבית ולחכמים כיון הכניסה הוא מהבית לגינה.

29 ס"ק יג.

מכרמי שומרון

הוא מהגינה לבית כיון שהגינה היא מקום פטור ולכן כניסה אליה זה כמו כניסה לרשות הרבים שאינה מוגדרת ככניסה אלא כיציאה וממילא הכניסה היא מהגינה לכיוון הבית. **מהרי"ל**³⁰: הוא נשאל מס' שאלות, אחת מהם קשורה לעניננו:

"אם יש פתח לבית מהחדר ופעמים נכנסים ויוצאים בה אבל אין רגילות כל כך "וגם מבעי לי אם הפתח שמחדר לחצר חייב אם תהא פטורה הואיל ואינה רגיל... ואת"ל שחייב הורני באיזו צד שיש לקובעה..."
וענה: "ופתח שבין בית לחצר אם יש לחצר פתח אחר אז אית לן למיזל בתר היכר ציר, אבל אם אין לחצר פתח לרה"ר אז יש לקובעה בימין כניסה מבית לחצר וכן ביתנו במגנצא אין לחצר פתח לרה"ר."

הסבר דברי מהרי"ל:

בחצר סתומה: הוא פסק כרא"ש³¹ שלחצר יש חיוב עצמי במזוזה וממילא במקרה ויש חצר סתומה קיים כאן העקרון של כניסה לחדר פנימי שקובעים מימין

כניסה לחדר הפנימי³² וזה לא דומה למקרה של גינה שהובא בגמרא לעיל כיון שבגינה לכו"ע אין חיוב מזוזה ואי אפשר לחייב בכניסה למקום פטור אלא יש לחייב בכניסה למקום החיוב ולכן כיוון הכניסה מהגינה לבית ומיקום המזוזה הוא לכיוון הכניסה.

בחצר פתוחה: עובד העקרון של הכר ציר כפי שראינו בבי גברי ובי נשי ששניהם פתוחים לרשות הרבים. רואים שהמהרי"ל כלל לא התיחס לעקרון של חדר עקרי למרות שכאן זה מקרה פשוט של חדר עקרי וטפל שכן שמושי החדר הם טפלים לשמושי הבית.

30 תשובות מהרי"ל, מכון י"ס צד, שאלה ארוכה מר' אברהם נוימגן.

31 כפי שהתבאר במאמר חיוב חצרות במזוזה, ניתן לראות בצורה ברורה שמהרי"ל פסק כמו הרא"ש מזה שבתשובה הוא כותב לשואל שיש לשום מזוזות בכל הפתחים ולא רק בפתח הראשי כפי שנהגו באשכנז בתקופתו וכותב שבכל חדר סמכו על שיטה אחרת לפטור "ובמרתפות (וחצרות) סומכים ארמב"ם דפטר אוצרות, וחצרות שלנו אחורי הבית חשובי להו מוקצה... וכל טעמים הללו לאו דסמכא נינהו אלא כולהו חייבים".
[וחצרות שבסוגריים לא מופיע במהרי"ל מנהגים וגם אצלנו זה מופיע בסוגריים שלא היה בכל הכתבי יד ולכן עיקר הראיה מהסיפא המצוטטת.] אם כן, רואים שהמהרי"ל מחייב חצרות במזוזה.

32 וזה כאמור בניגוד לדעת הרמב"ם שלדעתו חצר פטורה וממילא אי אפשר לחייב לכיוון כניסה למקום פטור כפי שכבר התבאר לעיל.

הבית מאיר: א. מתייחס לתשובת מהרי"ל וטוען שישנו עקרון נוסף בגמרא שמהרי"ל התעלם ממנו.

לדעתו לגינה ולחצר יש אותו גדר ושניהם פטורים בפני עצמם, וכמו ששם לענין גינה כיוון הכניסה היה מהגינה לבית וממילא גם קביעת המזוזה היתה מימין לכניסה לבית, הוא הדין הכא.

ועל החילוק של מהרי"ל בין פתוח לרשות הרבים או סתום אומר הבי"מ לגבי גינה הגמרא לא אמרה שהיא סתומה או פתוחה משמע שבכל מקרה כיוון הכניסה הוא מהגינה לבית.

בתחילה הבית מאיר הסביר את המהרי"ל שהוא סובר כרא"ש שחדר חיובו בפני עצמו ולכן אפשר לחייב במזוזה בכניסה אליו אבל זה לא דעת הרמב"ם, ולדעת הרמב"ם שלדעתו היא עיקר חיוב מזוזה יהיה מימין כניסה לבית מהחצר.

העקרון שהבית מאיר לומד מהסוגיא הזו הוא עקרון של חדר עקרי שכאשר יש חדר עקרי וחדר טפל כיוון הכניסה יהיה מהטפל לעקרי תמיד ולא משנה אם הטפל פתוח לרשות הרבים או לא.

ב. והוא בהמשך דבריו מנסה להראות שגם הרא"ש לא חולק על העקרון הזה וממילא להשמיט את הקרקע מתחת רגלי מהרי"ל.

גמרא³³: "אמר רב יהודה בי הרזוקי חייב בשתי מזוזות מאי בי הרזיקי... בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחים לבית שער". ומקשה הבית מאיר: מדוע בבי הרזיקי בית שער בין חדר לבית פשיטא שחייב בשתי מזוזות ואילו בבית שער בין גינה לבית יש מחלוקת בין חכמים לר' יוסי? לשיטת הרא"ש ברור שאין שאלה כי יש הבדל בין חצר לגינה, חצר חייב במזוזה ולכן יש לקבוע מזוזה בכניסה לחצר מה שאין כן בגינה שהיא פטורה יש מקום לויכוח של ר' יוסי וחכמים.

אבל לשיטת הרמב"ם שחצר וגינה שוים ששניהם פטורים ממזוזה, קשה?
ועונה: אם דנים לגבי היחס בין בית לחצר ברור שהבית עיקר והחצר טפלה כיון שחצר יש לה שימושי דירה במקביל לבית רק ברמה נמוכה יותר ולכן ברור שהיא טפלה לבית. אבל לגבי היחס בין בית לגינה ישנה מחלוקת שכן גינה אין השמוש שלה זהה לשימוש של הבית ולכן לדעת חכמים גינה

מכרמי שומרון

עיקר והבית טפל שנעשה לשמור על הגינה ולדעת ר' יוסי בכל זאת השמוש של הבית עיקר.

ולהלכה פוסקים כר' יוסי שגם גינה היא טפלה לגבי הבית וכל שכן חצר ואם כן רואים את העקרון שהבית מאיר הביא מהגמרא בלג: של חדר עקרי וחדר טפל גם בדעת הרמב"ם מבי הרזוקי.

ואומר הב"מ, אם רואים את העקרון הזה ברמב"ם אין שום סיבה לומר שהרא"ש חולק על זה ומהרמב"ם נשמע לרא"ש. ראייה נוספת לדבריו מביא הבית מאיר מדברי **המרדכי**³⁶:

"ואומר ר"י דווקא בין גברי לנשי ששניהם עיקר ושניהם פתוחים לרשות הרבים אבל מבית לחדר או לעליה שעיקר תשמישו ומוצאו ומובאו מבית לשם לא אזלינן בתר הכר ציר אלא יניחנו בחדר דלצרכו הוא עשוי ולהכי נקט מבין גברי לנשי **וכן מצאתי** אפילו אחד פתוח לרה"ר ואחד אין פתוח לרה"ר כיון דעיקר תשמיש כניסה ויציאה דרך שם לא משגחינן בהכר ציר".

הבית מאיר הבין מהמרדכי שכאשר ישנם שני חדרים שוים בשמושים ובפתחם לרשות הרבים אז בלית ברירה הולכים אחר הכר ציר אבל כאשר יש חדר טפל ועיקר הולכים אחר העיקר.

הוא למד את מרדכי כך **דווקא** בין גברי לנשי - שיש שני תנאים, שניהם עיקר ושניהם פתוחים לרה"ר, אז הולכים על פי הכר ציר, אבל כאשר חסר תנאי אחד הולכים לפי עיקר וטפל.

הבנת מרדכי על פי בית מאיר

שניהם פתוחים לרה"ר	אחד פתוח לרה"ר	
שניהם עיקר	הכר ציר	חדר פנימי
עיקר וטפל	עיקר	וטפל

והוא ציין את לשון המרדכי **דווקא**.

34 סימן תתקס"א דף ת. עמודה ימנית.

"דרך באתד"

ויש לציין שפשט לשון הגמרא מורה ובה כבית מאיר "מר סבר קיטונית עיקר ומר סבר גינה עיקר" ורש"י במקום כותב בדיוק את הלשון שמופיעה במרדכי:

"דכי אמרין לעיל הלך אחר הכר ציר הני מילי בפתח שבין תרי בתי דתרוויהו עיקר אבל הכא עיקר קיטונית אלשמה נעשה וחייב ומר סבר עיקרו לשם גינה עביד ופטור"

ולדעתו יש לדחות דברי המהרי"ל מקמי דברי המרדכי. האם ניתן לערער על ראיותיו של הבית מאיר וממילא להוכיח שהעקרון הנ"ל לא קיים?

א. השיטה מקובצת בשם תוספות חיצוניות מסביר את הגמרא אחרת. הם שואלים מדוע לדעת ר' יוסי לא הולכים אחר הכר ציר כאשר ההכר ציר לכיוון הגינה? ואומר שהולכים אחר הכר ציר כאשר יש שני מקומות שחייבים במזוזה³⁵ והכר ציר מהווה גילוי דעת היכן כיוון הכניסה אבל כאשר יש מקום חיוב ומקום פטור וההכר ציר במקום הפטור לא הולכים אחר הכר ציר לפטור וזה מה שר' יוסי אומר קיטונית עיקר. זאת אומרת שהמשמעות של קיטונית עיקר היא שאין ללכת במקרה כזה אחר הכר ציר.

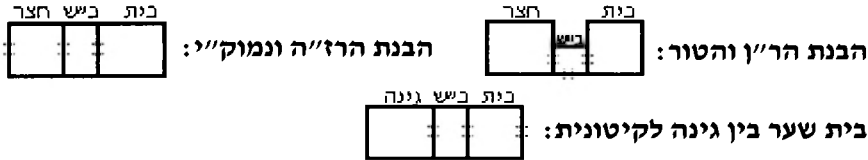
נסיון ערעור זה על דברי הבית מאיר לעניות דעתי לא מוכרח שכן עדיין יש את דברי רש"י והמרדכי שהבית מאיר יכול להסתמך עליהם, מה עוד שהפירוש הנ"ל לא כל כך מונח בלשון הגמרא הפשוט כמו על פי הסבר רש"י ומרדכי.

מה עוד, שניתן לומר שכל מה שהביא השיטה מקובצת בשם תוספות בא להסביר את סברות ר' יוסי וחכמים ולכן הוא מקשה קושיא נוספת ומתרצה, אבל הסבר הגמרא נשאר כרש"י וכמרדכי וצריך עיון.

ב. לענין ראיתו מבי הרזיקי: כפי שכבר הובהר בסוגיות הקודמות לענין בי הרזיקי ישנן מספר הבנות בראשונים מאי בי הרזוקי.

35 יש לציין שמשמעות רש"י שאין מדובר בשני מקומות שחייבים אלא במקומות עקריים וצ"ע.

בי הרזיקי

הבית מאיר הקשה דווקא מבי הרזיקי של הר"ן והטור, שאז יש דמיון בין בי הרזיקי לבית שער הפתוח בין גינה לקיטונית שבשני המקרים החדר או הגינה סגורים ומתעוררת השאלה מדוע לגבי כיוון המזווה בגינה יש מחלוקת ובבי הרזיקי אין מחלוקת שכיוון הכניסה הוא לחדר שכן הגמרא אומרת שבי הרזיקי חייב בשתי מזוזות והחידוש כאן שגם הפתח לחדר חייב במזווה [שכן אם מדובר לכיוון הבית מה החידוש שהבית חייב במזווה? ומתוך קושיא זו על הרמב"ם ורבנו מנחם הוציא את העקרון של חדר עקרי.

אבל ניתן לומר שהרמב"ם ורבנו מנחם הבינו את בי הרזיקי כמו הרז"ה ונמוקי יוסף ואז השאלה כלל לא מתעוררת כיון שברור החילוק בין שני המקרים: בבי הרזיקי של הרז"ה החצר פתוחה לרשות הרבים וממנה נכנסים לבית וממילא הפתח של הבית שער זה הפתח לבית וברור שחייב אבל בבית שער בין גינה לקיטונית הקיטונית לא פתוחה לרשות הרבים ולכן כאשר ההכר ציר לכיוון הגינה יש מקום למחלוקת חכמים ורי יוסי האם יש חיוב מזווה או לא.³⁶

גם דחיה זו אינה דחיה מוחצת שכן יתכן והרמב"ם כן הבין כמו הר"ן והטור בדיוק כפי שאפשר לומר שהבין הרז"ה והנמוקי יוסף ובעצם זו דחיה בקש לומר יתכן והרמב"ם לא הבין כן וממילא אין ראיה. הבית מאיר שהבין רק הבנה זו ממילא לגביו ההוכחה מוחצת, וכן הבין הבי"י.

ג. לענין ראייתו מהמרדכי: הבית מאיר הביא שהוא שלח את דבריו לבעל דרך החיים וחוו"ד ר' יעקב מליסא שהיה חתן בן אחותו. וכתב לו ר' יעקב מליסא שגם הוא הבין שהמרדכי חולק על מהרי"ל וכן משמע בלבוש שמובא

36 הבית מאיר שלח לנמוקי יוסף בבי הרזיקי וצ"ע כיצד הבין את הנמוקי יוסף ויתכן שלא נחית לכך שישנם שני הסברים בבי הרזיקי, גם בבי"י משמע שלא נחית לחילוקים אלו שכן הוא מסביר בדעת הטור שדיבר על פתח מבית שער לרשות הרבים כהוספה מיוחדת בלשון הטור.

"דרך ביאתך"

בש"ך ס"ק ו. והוא שאל את האדמו"ר מגלוגא על הבנת המרדכי הזאת והאדמו"ר מגלוגא ענה שאין להבין במרדכי עקרון של שמוש עקרי בחצר, אלא עקרון של שמוש עקרי בפתח. דהיינו כאשר יש חדר עקרי וחדר טפל הפתח נעשה להכנס מהעיקר לטפל, אבל כאשר יש כניסה מבית לחצר הפתח נועד שיכנסו מהחצר לבית והוא מדייק בלשון המרדכי שכתוב בסיפא "דעיקר תשמיש כניסה ויציאה".³⁷

בשעור אנו הבאנו הבנה נוספת למרדכי הנ"ל בכיוון של האדמו"ר מגלוגא. המרדכי בתחילת דבריו מביא שני דיוקים ואחר כך מביא שתי דוגמאות שממחישות את הדיוקים, ונבהיר דברינו:

וז"ל המרדכי: "דווקא בין גברי לנשי

ושניהם פתוחים לרה"ר"

ששניהם עיקר

דוגמא א': אבל מבית לחצר או לעליה	דוגמא ב': וכן מצאתי אפי' אחד
שעקר תשמישו ומוצאו ומובאו מבית	פתוח לרה"ר ואחד אין פתוח לרה"ר
לשם לא אזלינן בתר הכר ציר אלא	כיון דעיקר תשמיש כניסה ויציאה
ניחנו בחצר דלצרכו הוא עשוי.	דרך שם לא משגחינן בהכר ציר.

בדוגמא הראשונה יש התייחסות לעיקר השמוש,³⁸ א"כ לכאורה רואים את ההבנה של הבית מאיר, אבל בדוגמא השניה יש התייחסות לעיקר תשמיש בפתח וזה לכאורה ההבנה של האדמו"ר מגלוגא.

ויש להסביר, מדוע המרדכי השתמש בשני הנתונים האלו גם יחד?

אלא צ"ל שהמרדכי הבין שעיקר תשמיש החצר הוא לא עקרון עצמאי אלא הוא עקרון שמשפיע על העקרון של שמוש הפתח דהיינו כיון שבחדר מסוים יש עיקר שמוש זה יגרום לכך שהכניסה תהיה לכיוון החדר הזה העקרי כי כן הדרך בדרך כלל שנכנסים קודם למקום התשמיש העקרי וממנו יוצאים לשאר המקומות.

ובעצם המרדכי מדבר על עקרון של רוב הלוכו שזה בעצם פיתוח של העקרון של חדר פנימי, שכן העקרון של חדר פנימי בעצם אומר כיון שרוב הלוכו הוא מהחיצוני לפנימי אז קובעים מזוזה לכיוון החדר הפנימי.

37 הבית מאיר יסביר שעיקר תשמיש כניסה ויציאה הכוונה שיש עקר תשמיש החצר וחלק מזה זה הכניסה והיציאה בו.

38 אמנם על עקר השמוש בבית ולא כפי שהבין הבית מאיר שעקר השמוש בחצר או העליה.

מכרמי שומרון

לעניות דעתי אי אפשר להכריע בפרוש המרדכי מהי ההבנה הנכונה, שכן ברור שהגירסה משובשת שם וכבר החזון איש³⁹ ניסה להגיה אותה ולכן אי אפשר לדחות ראיית הגמרא מהמרדכי באופן מוחץ.

ד. דעת המרדכי: על דברי המרדכי הנ"ל נשתברו קולמוסים רבים ונחלי דיו נשפתכו עליהם, ואביא מספר פרושים נוספים מרכזיים בדעת המרדכי שעל פיהם פסקו האחרונים.

בדיון בדעות השונות ניתן את הדעת על מספר נקודות: א. מה הפירוש במרדכי; ב. האם המרדכי ומהרי"ל חולקים; ג. האם המרדכי נפסק להלכה.

מטה יוסף⁴⁰: א. הבין במרדכי שישנם שלשה נתונים שאתם קובעים את כיוון הכניסה לבית: 1. מקום הכניסה מרשות הרבים לבית; 2. עיקר דירה; 3. הכר ציר, ועל פי זה הוא אומר:

אם יש שני חדרים שפתוחים לרשות הרבים, ואחד עקרי יותר, ברור שלכיוון העקרי שמים את המזוזה גם בניגוד להכר ציר כיון שיש לו שני נתונים: 1. יש לו פתח מרשות הרבים; 2. הוא עיקר הדרה והוי תרתי לטיבותא.

אבל כאשר חדר אחד לא פתוח לרשות הרבים והוא העקרי למרות שיש לו רק מעליותא אחת שהוא עקרי ולחדר השני יש שתי מעליותות: 1. שמשם יש כניסה מרשות הרבים; 2. הכר ציר שם; בכל זאת כיון שהפתח נעשה לצורך החצר העקרי שם יש לשים את המזוזה, זאת אומרת באופן בסיסי הבנתו במרדכי עקרון של חדר עקרי.

ב. המרדכי ומהרי"ל אינם חולקים, ומהרי"ל מדבר על מקרה ששניהם שוים, דהיינו גם החדר עיקר ולכן הולכים אחר הכר ציר או חדר פנימי.

ג. למסקנה הוא דוחה את המרדכי ואת כל העקרון של עיקר וטפל ומביא ראיות לכך וגם מהרמב"ם שסותם לגבי בי גברי ונשי ולא מזכיר עקרון של עיקר וטפל ובכל מקרה הולכים אחר הכר ציר.

זרע אמת⁴¹: א. הבין במרדכי באופן בסיסי שמוש עקרי בפתח, אבל בצורה שונה מהאדמו"ר מגלוגא. הוא הבין שכשיש שני חדרים ואחד עיקר

39 יו"ד סי' קסח א.

40 יו"ד ט לר' יוסף הלוי נזיר אבי"ד במצרים, חברו של הפרי"ח.

"דרך ביאתך"

ויש ממנו פתח לחדר טפל הפתח נעשה להכנס לטפל ולכן המזווה מימין כניסה לטפל. וכאשר החדר הטפל פתוח לרשות הרבים והעקרי חדר פנימי כיוון הכניסה הוא מהעקרי לטפל כי הפתח נעשה להכנס לטפל.

ב. המרדכי ומהרי"ל חולקים.

ג. למסקנה הוא דוחה את המרדכי וטוען שהוא דעת יחיד כיון שבבי גברי ונשי הולכים אחר הכר ציר למרות שברור שיש שמוש עקרי בפתח והוא להכנס מבי גברי לבי נשי וכן משמע ברמב"ם וטור ושו"ע שסתמו לגבי בי גברי ונשי ולא חילקו כלל. ולדעתו, למסקנה יש רק שני עקרונות - חדר פנימי והכר ציר.

הרב חיד"א, יוסף אומץ⁴²: דוחה דברי הרב זרע אמת מבחינת פסק ההלכה, וטוען: א. כיצד יתכן שהמרדכי לא להלכה, והרי הב"י מביאו ולא משיג עליו.

ב. גם דברי ר' יוסף קארו שמובאים בב"י נפסקו להלכה וכן כתב הרב הגדול מהר"ר גבריאל איספרנסה בתשובתו בכת"י ושולח לספרו ברכי יוסף.⁴³
ג. לגבי היחס בין מהרי"ל למרדכי טוען שאין מחלוקת ומביא ראיה שהט"ז הביא את מהרי"ל והשי"ך הביא את הלבוש - שמביא עקרון של חדר עקרי, וזה בעצם המרדכי, ומזה שהשי"ך לא השיג על הט"ז משמע שאין מחלוקת, ובעצם מקבל לעיקר את סברת חדר עקרי וגם שולח לכנה"ג שפוסק כד.

איש מצליח⁴⁴: א. הבנתו במרדכי שיש שם מספר עקרונות שעל פיהם קובעים מזווה: 1. כשיש עיקר וטפל קובעים מימין כניסה לעיקר; 2. חדר פנימי; 3. כאשר החדר הטפל הוא פנימי בכל זאת מתחשבים בעקרי וקובעים מימין לו.

ב. בתחילה הבין בפשטות שיש מחלוקת⁴⁵ אבל כיון שהב"י מביא את שתי הדעות ולא כותב שהן חולקות והט"ז פסק את המהרי"ל להלכה יש לישב את

41 לרי ישמעאל הכהן, חלק ג' סימן דק"ל.

42 ס' כט.

43 א"ח שב מביא שם דעות לכאן ולכאן ונטיתו לקבל גם הלכות שלא נפסקו בשו"ע.

44 ח"א לה-מב, תשובות ארוכות ומפורטות מאד.

45 ושולח לקצושי"ע בפאת השלחן שכך כותב (ומצאתיו בלחם הפנים - יב"ח).

מכרמי שומרון

הדעות ולומר שהמהרי"ל דיבר שהחצר והבית הם שויים בתשמישם או ששניהם טפלים או ששניהם עיקר. (כיון זה ראינו כבר במט"י).
ג. ולהלכה, מקבל את שתי הדעות.

ו. מחלוקת הפוסקים כמחלוקת במסכת מזוזה?

איתא במסכת מזוזה⁴⁶:

"סוכה שהיא לפני מן הגג נותן דרך יציאתו מן הסוכה לגג, ר' יוסי אומר מן הגג לסוכה. אכסדרה שהיא לפני מן הבתים ואין לה יציאה ממקום אחר נותן דרך יציאתו מן האכסדרה לבתים ר' יוסי אומר דרך כניסתו מביתו לאכסדרה".

לכאורה מכאן היה אפשר לראות דלא כדעת מהרי"ל, שכן רואים שלדעת ר' יוסי בשני המקרים קובעים מהחיצוני לפנימי, ואילו חכמים חולקים וסוברים שיש לקבוע מהפנימי לחיצוני שהוא עיקר. ובפשטות הלכה כחכמים שכן הדעה העקרית שהלכה כר' יוסי מחברו ולא מחבריו.⁴⁷

אמנם בחלקת יעקב⁴⁸ מביא בשם הרב בנימין רבינוביץ תאומים⁴⁹ שהכריע את המחלוקת כדעת מהרי"ל כיון שהלכה כר' יוסי מחבריו; ומהרי"ל העניקין⁵⁰ שפך עליו כאש חמתו שקימ"ל הלכה כר' יוסי מחברו ולא מחבריו.

אמנם הרב עובדיה יוסף⁵¹ מביא שיש לפקפק באופן כללי על הברייתא הזו על פי הגמרא בחולין⁵²: "א"ל ר' זירא לא אמינא לכו כל מתניתא דלא תניא בי רבי חייה ובי רבי אושעיא משבשתא היא ולא תותבו מינה בי מדרשא". וכן כתב הרא"ש⁵³: ירושלמי עיקר נגד מסכת סופרים שנתחבר בדורות האחרונים ולא הובאו מדבריו בתלמוד.⁵⁴

46 ב, ה-ו, הרב קניבסקי - הוצאה חמישית, ועי' בהערותיו פרשה סדורה ב, מה, מח-מט.

47 יד מלאכי סימן ר"ל.

48 יו"ד סימן קסב.

49 פרדס אייר תשט"ו, קונטרס מזוות שערים.

50 פרדס תמוז תשט"ו, ובחלקת יעקב נשאר שם בצ"ע.

51 יביע אומר ד יו"ד כג, ו.

52 קמא:

53 הלכות קטנות יג.

"דרד ביאתד"

אבל הרב קנייבסקי⁵⁵ הוכיח מכאן שלא נפסק כדעת מהרי"ל אלא כדעת המרדכי וכפי שפסק החזון איש.

ז. פסק המחבר והרמ"א בענין זה

הב"י⁵⁶ הביא את דעת המרדכי ואת דעת המהרי"ל ולא העיר עליהם שום דבר, לא בענין הקשר ביניהם ולא בענין פסק ההלכה.

ובשולחן ערוך כלל לא הזכיר אחת מן הדעות.

כפי שכבר הובא לעיל: דעת הרב חיד"א⁵⁷ וז"ל:

"שמענה ואתה דע לך דכמה דינין מוסכמים השמיטם בשו"ע וכ"כ הרב הגדול מהר"ר גבריאל איספרנסה זלה"ה בתשובה כ"י דאין הכרע מהש"ע שהשמיט דין אחד, דכמה דינים מוסכמים אין הרב כותבם וסמך ליה במה שכתבם בב"י... ועתה נראה דודאי כונת הרב הנזכר הוא שדיני הגמרא והרמב"ם וכיוצא מביאים בש"ע אמנם הדינים המיוחדים זמנין דהוא ז"ל משמיט מהם ונראה דזה דבר השמיטה תחת שלש או שהדין ההוא אף שהוא מוסכם הוא מציאות רחוק או שהוא פשוט או שהוא כלול ונלמד מעיקר הדין שכתב בשו"ע."

וי"ל לדעתו דעת עליון בנדו"ד שהשו"ע הביא את הדין של בי גברי ונשי ומקרה זה מדובר כאשר יש שני תנאים כפי שמסביר המרדכי בשם ר"י ומשמע כאשר אין את שני התנאים הולכים על פי עיקר וטפל, ואת זה פסק השו"ע כאשר פסק את הגמרא לגבי בית שער שבין גינה לקיטונית.

הרמ"א אצלנו גם לא כתב כלום אבל הרמ"א⁵⁸ הביא את המשך תשובת מהרי"ל שם היה דיון לגבי מרתף יין שיש לו שני פתחים, אחד מכיוון רשות הרבים שהוא לא היה פתח בשימוש תדיר אלא כאשר היו מכניסים את חביות היין לאיחסון ובעוד עיתות רחוקות, ופתח שני מכיוון הבית אלא שהפתח ההוא היה קטן מדי כדי להתחייב במזוזה ומהרי"ל פסק שכיון שהפתח הקטן

54 ועיי' בתוספות פסחים מ: ד"ה "אבל" בסופו שסומכים על מסכת סופרים וברכ"י תקפב, ז, אגרות חזו"א ס"י לב.

55 עיי' הערה 46.

56 סי' רפט, ג בהוצאת מ"י.

57 עיי' הערה 42 - 43.

58 רפו, יח.

מכרמי שומרון

פטור ממזווה יקבעו מזווה בגדול אבל אם לפתח הקטן היה שעור היה חייב במזווה והפתח הגדול היה בטל לפתח הקטן.

דהיינו, הוא הבין ששני הפתחים חשיבי כפתח המרתף ולכן שייך לדבר על ביטול של אחד מול השני, וכן כתב **הזרע אמת**⁵⁹ "הדבר פשוט דלא שייך ביטול חד לגבי חד אלא כששני הפתחים הם בחדר אחד דומיא דהך אינדרונא דמיירי בה הש"ס." ואם הפתח מהבית נחשב כפתח המרתף בוודאי שהכוונה שהמזווה תהיה מימין כניסה למרתף וזה בדיוק העקרון של תשובת מהרי"ל בחלקה הראשון לגבי פתח בין חדר ובית, שהעקרון הוא חדר פנימי כאשר החצר סגורה (בנדון דידן למרות שהמרתף לא סגור אבל כיון שהפתח הגדול מכיוון רשות הרבים לא נמצא בשימוש תדיר נחשב כסגור ולכאורה הוא הדין במקרה של המהרי"ל שחצר שיש לה פתח לרשות הרבים אבל אין זו הדרך הרגילה והתדירית החצר נחשבת סתומה).

ואם כן, לכאורה רואים שמהרי"ל לא מקבל את העקרון של עיקר וטפל שכן כאן בוודאי המרתף טפל כלפי הבית והרמ"א פסק זאת להלכה, ואמנם האיש מצליח והמטה יוסף שישבו את המהרי"ל והמרדכי שמדובר שהחדר שפתוח לחצר הוא חדר טפל והחצר עקרית יוכלו גם כאן לישב ולומר שהחדר שנפתח למרתף הוא טפל למרתף שכן מסתמא אין פתח למרתף בחדר מרכזי בבית אלא בחדר צדדי.

ה. סיכום

ראינו שישנם שני עקרונות בקביעות מזווה שמוסכמים לכולי עלמא :

א. חדר פנימי - כאשר יש חדר לפניו מחדר ולחדר החיצון כניסה מרשות הרבים ושני החדרים שוים בשימושם לכולי עלמא קובעים מזווה מימין כניסה לחדר הפנימי.

ב. הכר ציר - כאשר אי אפשר לקבוע כיוון כניסה כיוון ששני החדרים פתוחים לרשות הרבים ולשניהם שמוש זהה, קובעים מזווה לימין כניסה לחדר שאליו פונה ההכר ציר.⁶⁰

נפגשו עם שני עקרונות נוספים - שמקור שניהם הוא המרדכי⁶¹ :

59 עיי הערה 41.

60 במקרים מסויימים בלבד - דהיינו שהחדרים שוים בשימושם, ושונים בפתחותם לרשות הרבים.

"דרך ביאתך"

- א. **חדר עקרי: בית מאיר הבין במרדכי** שכאשר יש חדר עקרי תמיד קובעים מזוזה מהטפל לעיקר, וכלל לא משנה מי פתוח לרשות הרבים.
- ב. שמוש עקרי בפתח: אדמו"ר מגלוגא **הבין במרדכי שכאשר יש שני חדרים והפתח נעשה לשמוש אחד מהם בעיקר וכך דרך השמוש יש לקבוע מימין כניסה לחדר ששם רוב תשמיש כניסה וציאה**. ראינו את המהרי"ל והמרדכי: ביחס ביניהם קיבלנו שתי אפשרויות:
- א. שהם חולקים והלכה כמרדכי;
- ב. שהם אינם חולקים והלכה כשניהם [והשאלה איזה עקרון נלמד מהמרדכי].

ט. סיכום להלכה על פי פסקי האחרונים

- כשבאים לקבוע מהו כיוון הכניסה בפתח מסוים יש לעבוד לפי העקרונות הבאים על פי הסדר:
- א. כאשר כיוון הכניסה ברור אין מתחשבים בשום עקרון; **כגון**: כניסה מרשות הרבים לבית, כיוון הכניסה רשות הרבים-בית.
- ב. כאשר יש חדר פנימי והוא שוה בחשיבותו לחדר החיצוני קובעים לימין כניסה לפנימי.
- ג. כאשר יש חדר פנימי והוא טפל בחשיבותו ביחס לחדר החיצוני הדעה העיקרית להניחו מימין לחדר הפנימי, ואמנם **בקשו"ע**⁶² וכן דעת **הבית מאיר** שיש לקבוע מימין לחדר החיצוני העקרי.
- ד. כאשר יש חדר עקרי וחדר טפל ושניהם פתוחים לרשות הרבים, לדעת הזרע אמת, וכך היתה מסקנת הרב בשעור שלא קיים עקרון של חדר עקרי

61 אני יוצא מנקודת מוצא שאי אפשר להכריע איזה מהפרוש נכון בדברי המרדכי, ואי אפשר להתעלם מהעקרון של חדר עיקר וטפל ולא מהעקרון של רוב הלוכו, ולמרות שלכאורה שני העקרונות אינם יכולים להתקיים יחד כיון שמקור שניהם נלמד מהמרדכי הזה ובהכרח כאשר אומרים שעקרון אחד הוא נכון ממילא העקרון השני נשאר ללא מקור וממילא אין לקבלו, אבל מצוין להרבה פוסקים שקבלו את שני העקרונות והכיון חשיבה שלהם היה שמעבר למרדכי הזה יש סימוכים לשני העקרונות בסוגיות במסכת מנחות כפי שכתב התשובה מאהבה שמוזכר וכן הברכ"י זרע אמת ומטה יוסף ועוד רבים וטובים.

מעבר לכך שלכולי עלמא העקרון של הכר ציר הוא עקרון של אין ברירה ואם יש עקרון יותר טוב הוא עדיף על הכר ציר (במובן שלעקרון של הכר ציר יש יתרון שיש לו מקור בגמרא אבל גם לעקרונות האחרים יש מקורות בגמרא לדעות אלו).

מכרמי שומרון

וטפל אלא הכר ציר, אבל רוב ככל גדולי האחרונים פסקו עקרון זה להלכה, וזה יצא ראשונה **הלבוש**⁶³:

"ופתח שנכנסין בו מן הבית לבית החורף שלנו נראה לי שעושין המזוזה בימין הכניסה שנכנסין מן הבית לבית החורף שעיקר תשמיש שלנו הוא בבתי החורף שלנו ולא משגחינן בהן בהכר ציר כלל דבין הציר הוא מבחוץ בין הוא מבפנים עושין המזוזה מימין הכניסה נראה לי".

הש"ך⁶⁴ פסק את דברי הלבוש האלו בפשיטות רבה.

הלחם חמודות⁶⁵ כתב ש"יש ראייה גמורה לדברי הלבוש מהמרדכי הנ"ל".
שלחן גבוה⁶⁶ וז"ל:

"וכתב **כנה"ג**⁶⁷ שנשאל על בית התבשיל שפתוח לבית באיזה צד מניח המזוזה? והשיב דמניחה בימין שנכנס מבית התבשיל לבית והנ"ל והכי טעמא דהבית היא העיקר ששם אוכל ושותה ושונה וישן ובי התבשיל הוא טפל לבשל שם בלבד".

לדעות אלו יש להגדיר מהו עיקר ומהו טפל. **בדעת קדושים**⁶⁸ כתב שמקום שינה ואכילה חשיב עיקר כנגד שמושים אחרים שבדירה.

ב. כאשר יש שני חדרים עקריים ושניהם פתוחים לרשות הרבים כאשר ניתן לקבוע שהפתח שביניהם עיקר עשייתו לשמש כניסה לצד אחד אומרים שיש לקבוע מימין כניסה לחדר שבשבילו נעשה הפתח.

63 תפט, ג. יש לשער שאם היה מבין שהוא חולק על רבו הרמ"א כפי שהרב רצה לומר היה צריך להעיר משהו.

64 ש"ך ו. וכן פסק בשו"ת תשובה מאהבה א, ס"יא הכלל הג'. וכ"פ דה"ח, ח"א, יעבץ בסידורו ועוד.

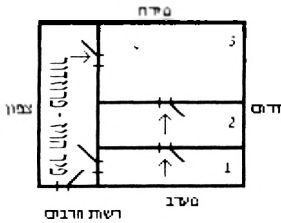
65 אות כ.

66 רפט, יב.

67 הגהות ב"י סק"ז וע"י איש מצליח לה מלואים א. וכנה"ג בעצמו פסק את הדין של מהרי"ל ולא חשב שזה סותר את הדין שלו.

68 אות כ.

"דרך ביאתך"

המקדש מעט⁶⁹ מתאר את הבית שלו. למרות שיש הכר ציר בחדרים לכיוון מערב הוא קבע את המזוזות לכיוון השני כיון שכך הוא רוב תשמישו של הפתח ובכניסה לחדר מסי' 3 מהפרוזדור קבע מימין כניסה לחדר, שוב על פי העקרון של רוב תשמיש הפתח.

70

1. **כניסה לחצר סתומה:** לכאורה זה תלוי במה שכתבנו בסעיף ד' האם יש עקרון של עיקר וטפל. אך ישנם הרבה אחרונים שלמרות שבאופן עקרוני מקבלים את העקרון של חדר עיקר, כאשר עומדים זה מול זה העקרון של חדר פנימי והעקרון של חדר עיקר העקרון של חדר פנימי יותר חזק ולכן הולכים על פיו וכך כתבתי בסעיף ג'. ולכן, לגבי פסק הלכה הרבה מאד אחרונים לענין חצר פסקו כמהרי"ל⁷¹ וגם אם פוסקים כמהרי"ל זה דווקא בחצר שיש בהם שימושי דירה אפילו מועטים, אבל בגינה בוודאי שיש לקבוע מימין כניסה לבית. ולגבי גינה עי' ס' ח.
- החזון איש**⁷²: לשיטתו הידועה שהיום אין חצרות וממילא כל החצרות שלנו נחשבות כגינה וממילא גם לשיטת מהרי"ל היום תמיד קובעים מימין כניסה לבית.

69 אות כ. ועי' דוגמא נוספת בפת"ש רפו, צ בשם חומות ים בפתח שבין עזרת נשים לבית המדרש. ובשו"ת חלקת יעקב יו"ד קסב דוחה עקרון זה ועי' מה שהשיב לו מחותנו בעל המנחת יצחק א, צ.

71 ועי' בספר שכל טוב עמי' שיא דהלך כי רוכלא וליקט הרבה אחרונים שפסקו כן. ואמנם ישנו דבר מענין שמובא בספר חובת הדר ח, ג, ו בסופו שפוסק כמהרי"ל וכותב "וכן קבלתי ממו"ר הגר"ד יונגרייז זצ"ל דנהוג עלמא כפסק המחבר שחצר חיובו בפ"ע ולכן כשהחצר או המרפסת סתומין קובע בימין הנכנס להן" ז"א הוא פסק כמהרי"ל על סמך זה שהמחבר פסק כרא"ש שלחצר חיוב עצמי בניגוד לדעת הרמ"א וצריך עיון מנין לו זאת. [ועי' רפו, א שכנאה משם הוציא זאת, וצ"ע.] * הרב משה לוי כתב בכתב עת התורני 'נהר-דעה' ד' כיון שיש מחלוקת מה עדיף פנימי או עיקרי ולכן יש לקבוע מימין כניסה למרפסת אבל ללא ברכה דהיינו כפסק מהרי"ל אבל לגבי ברכה הוא אומר סב"ל. ועוד תימה לי כיצד אפשר לטען שהמחבר פסק כרא"ש דלא כרמב"ם ועיין בשו"ת אבקת רוכל ל"ב "כי הרמב"ם ז"ל אשר הוא גדול הפוסקים בכל קהילות א"י והאראביסטאן והמערב נוהגים על פיו וקיבלו עליהם לרבן מי שנהוג כמוהו בקולותיו ובחומרותיו למה יכפו לזוז ממנו" וכ"כ הבי"י בהרבה מקומות שהרמב"ם הוא המרי דאתרי בכל המלכות ובא"י ועי"ע בהרחבה ר' יצחק זאב כהנא ירחון סיני לו - לח, אנקצילופדיה לתלמודית ט, שלי"ה ובהערות שם.

72 יו"ד קסח א-ז.

מכרמי שומרון

אבל להלכה לא מקבל את המהרי"ל אלא פוסק כרמב"ם ולכן תמיד קובעים מימין כניסה לבית.

יש להוסיף שלדידן בני תימן לשעבר שנקטינן בידיה את רבנו הרמב"ם הפסק יהיה כפסק החזון איש שבכל מקרה כיוון הכניסה יהיה מהחצר לכיוון הבית כי חצר בפ"ע פטורה.⁷³

ז. **היחס למרפסת:** תלוי באיזו מרפסת מדובר: אם זו מרפסת סגורה שיש בה תשמישי דירה רגילים נחשבת ככל חדר. אבל אם זו מרפסת שאין בה תשמישי דירה כלל או מועטים יש לדון בה כדין חצר.

ח. **היחס לגינה:** גינה כיון שהיא מקום פטור ממילא אי אפשר לחייב לכל הדעות בימין כניסה אליה ולכן במקרה כזה לכו"ע קובעים בימין כניסה לבית.

וראה זה מצאתי את העקרון הנ"ל בפרי מגדים⁷⁴:

"מזוזה בסוכה פטור ומשמע חדר של כל השנה שדר בו תמיד ובסוכה מסיר הגג והמכסה אפ"ה בסוכות פטורה דב"ז ימין (דבשבעה ימים, יב"ח) לא קבע מקרי. ומי שיש לו ב' חדרים זה לפניו מזה אם הולך מחדרו לסוכה פשיטא שפתח הסוכה צריך מזוזה משום חדרו ואם הלך מסוכה לחדרו בענין שפתח הוא מחצר הסוכה י"ל שחייב בפתח הסוכה הפתוח לרשות הרבים וכדומה דהוה כבית שער."⁷⁵
וכן פסק המשנה ברורה.⁷⁶

73 וכך אמרו לי בפשיטות עיני העדה מארי יוסף קאפח הי"ו ומארי יצחק רצאבי הי"ו.

74 סימן תרמג ד בסופו.

75 במבט ראשון ניתן להבין מכאן שזה ממש פסק הבית מאיר והרמב"ם, אבל כיון שסוכה פטורה כיון שאינה דירת קבע וזה כמו גינה שהוא מקום פטור שהכניסה אליו נחשבת כיציאה ולא ככניסה.

76 סימן תרכו כא.